

NÉMETH LÁSZLÓ:

A mítosz emlőin ***Írások a világirodalomról I.***

A kritikus – és, tegyük hozzá, minden szellemtörténettel foglalkozó gondolkodó – belső kényszert érez, hogy a nagy rendszerek: filozófiák, mitológiák, illetve az ezekből sarjadó művészet üzeneteit egységgé kíváncsolja, s megtalálja benne a végső igazságot. Ide sorolhatjuk Hamvást, Evolát, de számtalan olyan gondolkodót is, akik ha nem is a teljesség igényével, de megpróbálták térképet rajzolni az eszmetörténet útvesztőjéről.

Németh László letett az irodalomtörténet megírásáról: „Nem én vagyok az első magyar kritikus, akit a görög irodalom annyira megbabonázott, hogy elkövette érte a legnagyobb tanulmányírói botlást: irodalomtörténetet készülni írni.” Végül, ha részletekben is, de több született ennél, egyfajta szellemtörténet, amelynek írásai az alcímen túlmutatva az író foglalkoztató irodalmi és eszmeáramlatok – igaz, szubjektív, de ebből fakadóan az olvasót mélyebben megérintő – elemzéseivé sikeredtek.

A mítosz emlőin első kötete (összesen három lesz) a *Ramayanával* kezdődik és Kleistig tart. A kötetben megjelentetett esszék, tanulmányok,

kritikák, levelek mozaikként állnak össze művelődéstörténetté, de minden szuggesztivitásuk ellenére nem árt a tényközléseket kritikával szemlélniük, mert vannak bennük kisebb tárgyi tévedések, például *Az Ószöveség olvasása közben* című esszében a *Pentateuchus* keletkezéstörténetével kapcsolatos forrásmélet hiányosságai. Persze ez nem is igazán fontos, mert amint elér a következő kultúrtörténeti lépcsőig, a görögökhöz, szinte szikrázni kezd: „A görögöket nem azért olvasom, mert esztétikai példatárat találtam bennük, s nem azért, hogy oszlopos előcsarnokot építsek a házam elé, ahogy Goethe gúnyolta magát egy őszinte percében. A görögység nekem vállalkozókedv, amelyben szívem az ő merész szívükkel összedobban.”

S ez a görög kultúra iránti rajongás folyamatosan visszatér, ez lesz a viszonyítási pont, ahogy a görög dráma kőbe vésett nőalakjai is visszatérnek Németh László hősnőiben (Kárász Nelli, Horvátné).

A magyar írók, költők legtöbbször európai hatások mentén alkották meg életművüket, mintegy horizontális kinyúlással, s az ősi mitikus – mondhatni vertikális – irány hátterbe szorult. Holott saját múltunk és személyiségünk megértéséhez is közelebb visz, ha az alapvető emberi kérdéseket (sors, szokásjog, embe-

ri és isteni törvények) a görög *ethosz* naivnak tűnő, de valójában a lelkiismeret mélyébe tekintő szemüvegén át nézzük. Bécsy Tamás *A drámamodellék és a mai dráma* (1974) című könyvében leírja, hogy a modern kori magyar színjátszás évtizedekig nem tudott mit kezdeni a görög drámával, mert korszerűtlennek érezte, s csak egyfajta szemléletváltás helyezte vissza az „origóba”. Németh László 1932-ben így ír: „Félős, hogy Szophoklészról egész verses könyvet fogok kiszakítani. Úgy vagyok ezzel a költővel, mint a primitív ember a természettel; azt képzelem, minden intése, rezdülése rá vonatkozik. Akárhol ütöm fel, rólam van szó, s a harmadfélezeréves hősök mintha egymást váltó állapotoknak volnának megafonjai.”

A görög tragédiák szerint a sorsot nem érthetjük meg, és nem is harcolhatunk ellene, mert azt az istenek szeszélye irányítja. De megismerhetjük-e a világunkat? – s itt egy nagy ugrással már a felvilágosodásnál vagyunk, az „ész uralmánál”, ahol a feledhető korai modern filozófusok mindent mérhetővé tevő és racionalizáló törekvései közé berobban Hume szkepszise és a kanti fordulat. Ez utóbbi igazából a filozófia forradalma. „A kiüritett ész, azonkívül hogy hasonlat, absztrakció is, de Kant géniusza épp abban a mohóságban mutatkozik meg, amellyel erre a gondolkodásunkból kikészített észre ráveti magát, s példát ad

egy olyan elvonásra, mely a német szellem erénye s hibája lesz.”

Németh László csak azokról a szerzőkről ír, akik mint gondolkodót megérintik, ez a szubjektivitás pedig a recenziót sem kerülheti el. Aki teljesebb értelmezésre vágyik, annak javaslom Ekler Andrea utószavát.

BADACSONY T. ÖRS

(*Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2005, 378 oldal, 3360 Ft*)

II. Rákóczi Ferenc ezertizenkét napja Beniczky Gáspár fejedelmi titkár diáriuma 1707. május 24. – 1710. február 28.

„Környékezd-meg uram Isten táborinkat, és azokat a’ te irgalmasságodnak palástjával környülvén, a’ mi elenségeinknek leselkedésektől oltalmazd, kergessd-el strázsálóinknak álmokat, hogy készületlen ne talál-tassanak. Légyen a’ te Angyalod őrizőnk és kalauzunk a’ harcolásban, ki az ágyuknak és puskáknak golyóbitsit elszélessze, és miképpen az Izrael népét a’ tengeren száraz lábbal, úgy bennünket a’ mi ellenségeinknek rendelt seregi között boldogul vezessen” – írta II. Rákóczi Ferenc imájában 1703-ban, a szabadságharc előestéjén.